

Meerkoeten met halsringen

Ees Aartse

Verrast las ik in de Strandloper nr.2-1998 de waarneming over een meerkoet met een halsring. Dat hij op de Westeinderplassen bij Aalsmeer geringd was, verbaasde me niet. Het Instituut voor Oecologisch Onderzoek is daar in 1964 gestart met het onderzoek naar het gedrag van Meerkoeten.

Ik ben lid van de Unie van Watertoeristen en deze vereniging heeft in den lande een aantal eilanden en terreinen in beheer waar de leden gratis mogen afmeren. Op de Westeinderplassen beschikt deze vereniging over het eiland 'De Kwakelakker' gelegen nabij Rijssenhouw waar wij vaak naar toe gaan.

MEERKOETEN MET HALSRINGEN BIJ DE KWAKELAKKER.

(Uit de Uniegeus oktober 1988 nr.281)

Bezoekers van het Unieterrein De Kwakelakker op de Westeinderplas zagen van de zomer (1988) dagelijks meerkoeten, al dan niet vergezeld van een partner met jongen, rondzwemmen met een halsring. Deze ringen zwart van kleur waren voorzien van witte, makkelijk afleesbare codes.

Nu had ik in voorgaande jaren ook al geringde meerkoten gezien, maar ik wist eigenlijk niet goed waar je die gegevens op de halsringen moest kwijt kon. Een kennis adviseerde me deze gegevens op te sturen naar het Vogeltrekstation Arnhem. Was het geen onderzoek van dit instituut dan zouden ze daar ongetwijfeld weten wie met een onderzoek bezig was.

Zo gezegd, zo gedaan. Op mijn brief werd zeer snel gereageerd. Twee dagen later werd ik telefonisch benaderd. Ik werd bedankt voor de toegezonden gegevens en toezending van meer gegevens zou bijzonder op prijs worden gesteld. Ik had gevraagd wat voor een onderzoek dit was omdat in de mij bekende vogeltijdschriften daarover niets te vinden was. Mij werd medegedeeld dat ik hierover nadere informatie zou krijgen. Veertien dagen later werd ik door de begeleider van dit onderzoek, de heer Perdeck, opgebeld en hij deelde telefonisch al wat gegevens mede over dit onderzoek. Literatuur hierover zou hij zo spoedig mogelijk toezenden. Twee dagen later lag een pak informatie in de bus. De heer Perdeck deelde tevens mede dat er zijnerzijds geen bezwaren waren dat deze gegevens gebruikt werden voor een artikel in de Uniegeus.

Uit de toegezonden informatie bleek dat het onderzoek naar het gedrag van de meerkoeten door het Instituut voor Oecologisch Onderzoek gestart werd in 1964.

Dit Instituut is ondergebracht bij het Vogeltrekstation Arnhem.

De Meerkoet is een algemene broedvogel van vaarten en plassen en is niet erg schuw. De nesten zijn gemakkelijk te vinden. Op de Westeinderplassen is plaatselijk een hoge broeddichtheid zodat er veel paren op een betrekkelijk klein gebied aanwezig zijn.

Al deze factoren speelden mee om het gedrag van de Meerkoet tot een studieproject te maken.

Vooraf in de jaren tachtig kwamen we heel veel Meerkoeten met halsringen tegen. In de Uniegeus, het verenigingsblad van de Unie van Watertoeristen, van oktober 1988 nr.281 heb ik voor de leden een artikel geschreven over het waarom van halsringen bij Meerkoeten. De meeste schippers op het Unieterrein wisten wel dat er een onderzoek gaande was, maar daarmee hield de kennis wel op. Regelmatig deed iemand in een bootje het eiland aan om de halsringen af te lezen.

Ik volg nu zoveel mogelijk het artikel dat ik indertijd heb geschreven.

Hoe onderzoek je nu het gedrag van Meerkoeten? Om ze individueel herkenbaar te maken moet men de vogels voorzien van een ring. In de loop der jaren werd een groot aantal Meerkoeten voorzien van een halsring. Het voordeel van deze grote ringen is dat met een verrekijker of een telescoop de ringen goed zijn af te lezen. Je hoeft de vogels niet iedere keer te vangen om achter de gegevens te komen.

Zo'n geringde Meerkoet kun je in de loop der jaren volgen door regelmatig het gebied waar de koet geringd is te bezoeken. Op die manier krijg je informatie hoe oud een Meerkoet wordt en over de leeftijdsopbouw van de Meerkoeten in een bepaald gebied. Je krijgt ook gegevens of de Meerkoet trouw is aan het broedgebied en als hij wegtrekt is dat dan ver of blijft hij in de buurt van zijn broedplaats.

Uit het onderzoek is gebleken dat de meeste Meerkoeten ook 's winters in hun territorium blijven of in de naaste omgeving. Ze trekken nauwelijks weg hoewel er ook wel ringgegevens zijn van Meerkoeten die soms zeer ver van de broedplaats zijn waargenomen.

Deze plaatstrouw heeft tot gevolg dat in strenge winters met vorst en sneeuw veel Meerkoeten doodgaan door voedselgebrek.

De grote groepen Meerkoeten die men 's winters op het IJsselmeer ziet of in weilanden (Polder Hogeweg) zijn grotendeels afkomstig uit noordelijke streken. Daarom is het Instituut voor Oecologisch Onderzoek zeer geïnteresseerd in ringmeldingen buiten de Westeinderplassen.

Men vermoedde wel dat de Meerkoeten niet of niet ver weg trokken, maar door het jarenlang verzamelen van ringgegevens werd een vermoeden zekerheid.

U ziet dat een ring een schat aan gegevens kan opleveren. De Meerkoeten hebben nauwelijks last van de halsring. In het begin bleef de snavel wel eens achter de ring vastzitten.

Dit gebeurde vooral bij het verzorgen van de hals- en borstveren. Binnen betrekkelijk korte tijd blijken de

koeten aan de ring te zijn gewend en komt het vastzitten van de snavel niet meer voor. Bij het voedsel zoeken hebben ze totaal geen last van de ring. Het hebben van een ring heeft ook geen invloed op het territoriaal gedrag.



In de winter van 1987 bleek er sprake te zijn van ijsafzetting op de halsring. Er kwam soms zoveel ijs op de ring te zitten dat de Meerkoeten moeite hadden hun kop omhoog te houden.

Terecht kwamen er toen veel klachten van burgers. Meerkoeten met dergelijke ijskragen werden gevangen om het ijs te verwijderen. Soms werd de gehele ring verwijderd. Er zijn nu ringen ontworpen die niet of minder gevoelig zijn voor ijsafzetting.

Uit het onderzoek is intussen gebleken dat bij de oude mannetjes (mannetjes die tenminste eenmaal gebroed hebben) de witte bles boven de snavel in het voorjaar eerder begint te groeien dan bij jonge mannetjes.

Het groter worden van deze bles wordt veroorzaakt door hormonen en bevordert ook het territoriale gedrag.

Het territorium wordt in februari/maart gevestigd. De oude mannetjes nemen dankzij deze voorsprong de beste broedplaatsen in gebruik. Dit territorium verdedigen ze zeer agressief tegenover soortgenoten.

Voor de jonge mannetjes, die een later territoriumgedrag vertonen, blijven de minder goede broedterritoria over met alle gevaren vandien, zoals minder dekking waardoor nesten gevaar lopen te worden verstoord of door andere dieren leeggeroofd.

Als een goed territorium door bijvoorbeeld sterfte van het oude mannetje vrijkomt, wordt dit territorium ingenomen door een agressief jong mannetje. Een groot deel van de jonge mannetjes komt echter niet aan broeden toe en blijft dat jaar vrijgezel.

Uit het onderzoek is ook gebleken dat de territoria van de oudere mannetjes groter is dan die van de jonge mannetjes.

De vrouwtjes, zowel jong als oud, staan helemaal onderaan in de rangorde en spelen bij het vestigen van een territorium geen enkele rol.

Samen met het mannetje verdedigt zij wel het territorium.

Verder is gebleken dat de datum waarop de eieren worden gelegd bij een goed territorium vroeger ligt dan bij een slecht territorium. De leeftijd van het vrouwtje speelt hierbij geen rol.

De overlevingskansen van een vroeg legsel zijn groter dan van een laat legsel.

Uit het onderzoek is ook te voorschijn gekomen dat het jonge mannetje grotendeels het broeden voor zijn rekening neemt. Het voeren wordt echter weer grotendeels door het vrouwtje gedaan.

Oudere paren verdelen het broeden en het voeren en zijn beide daarmee ongeveer evenveel tijd kwijt.

De Meerkoeten zijn ook langdurig geobserveerd in wat ze de hele dag doen: hoeveel tijd brengen ze op het nest door, hoeveel tijd wordt besteed aan voedsel zoeken, aan verdediging van het territorium en aan het poetsen van de veren enz.

In de periode van het voedsel-zoeken is nagegaan wat de Meerkoeten zoal eten, hoeveel keren ze duiken, hoe lang ze onder water blijven en wat ze naar boven halen. Met deze gegevens kan men dan weer uitrekenen het aantal calorieën dat een Meerkoet dagelijks nodig heeft. Alles wat een Meerkoet doet, kost energie. Wat blijkt nu? Hoe meer men van de Meerkoet weet, hoe meer vragen er worden opgeroepen, maar ook hoe meer voorspelbaar het gedrag van de Meerkoet wordt.

Dit zijn zo een aantal aardige dingen die uit het onderzoek naar voren zijn gekomen.

U kunt zich natuurlijk afvragen wat het praktisch nut is van dit onderzoek. Dat is natuurlijk moeilijk te bepalen. Maar is dat niet met veel wetenschappelijk onderzoek het geval?

Over het nut van het ruimteonderzoek, de ruimtevaart, de sterrenkunde, vogeltrek enz. zal verschillend worden gedacht. De mens is echter van nature nieuwsgierig en zal zijn nieuwsgierigheid willen bevredigen. Het is het vergaren van kennis en het doorgeven van deze kennis zodat andere onderzoekers daarvan, misschien in een andere context, gebruik kunnen maken. De mens blijft daardoor alert.

Mocht door de één of andere oorzaak iets met de stand van de Meerkoeten gebeuren, zou aan de hand van dit onderzoek bepaalde maatregelen genomen kunnen worden. Een tijdrovend vooronderzoek hoeft dan niet meer verricht te worden.

De uitkomsten van het meerkoetenonderzoek zouden ook in relatie gebracht kunnen worden met andere oecologische onderzoeken van (water)vogels.

Het is dan denkbaar dat eventuele beheersmaatregelen in een betrekkelijk korte tijd genomen kunnen worden.

Tot zover De Uniegeus van oktober 1988 nr.281.

In en rond de Kwakelakker heb ik in de jaar 1988 en 1989 de volgende ringen genoteerd:

Halsring	Geringd op	Laatste dag gezien	Verstreken tijd
+1	01-04-1987	25-08-1989	877 dagen
&O	21-03-1988	21-05-1989	427 dagen
/A	09-06-1987	20-08-1989	803 dagen
YU	17-06-1985	21-05-1989	1434 dagen
//D	03-10-1988	25-08-1989	327 dagen
/R	29-08-1988	25-08-1989	361 dagen
4C	20-05-1986	22-08-1989	dood! 1190 dagen
IA	09-06-1987	21-05-1989	712 dagen
IR	29-08-1988	21-05-1989	266 dagen
Y)	20-07-1989	02-08-1989	13 dagen
T)	17-07-1989	20-08-1989	34 dagen
ZJ	28-05-1981	25-08-1989	3011 dagen! ruim 8 jaar !!

Eind jaren tachtig kwamen op de Westeinderplassen meer Meerkoeten met dan zonder halsringen voor. Door zo'n overvloed aan ringen is de aardigheid van noteren al gauw over.

In de jaren negentig werd het aantal Meerkoeten met halsringen jaarlijks minder. Was het onderzoek gestopt of moest men het doen met een kleiner budget?

Ik kom nog regelmatig op de Westeinderplassen en Meerkoeten met een halsring zie je nog maar zelden. Vaak zijn de ringen niet meer af te lezen omdat ze door het vele jaren gebruik zijn afgesleten. Nu wordt het

weer aantrekkelijk de gegevens te noteren en door te sturen naar het Vogeltrekstation Arnhem te Heteren.

In Noordwijk en omgeving heb ik, ondanks het vele speurwerk vooral in de wintermaanden, nimmer een Meerkoet met halsring gezien. Ab Steenvoorden heeft Meerkoet EM op 26 december 1997 gezien in de Leidse Vaart. Een leuke waarneming. Helaas komt hij niet voor in mijn rijtje van de Meerkoeten in en rond de Kwakelakker



In geen dorp.....

W. Andelaar

Boven het dorp is het vaak te horen; een schrill geluid met veel ee's en ii's. Zo registreren althans onze oren het geluid dat boven ons, in de lucht, klinkt. Hetzelfde geluid is dikwijls op het strand te horen. Dat maakt het wat gemakkelijker om vast te stellen om welke vogel het gaat. Het zijn Visdiefjes die, vaak met z'n tweeën, vanaf zee het binnenland invliegen. Of terugkomen van hun tocht, op weg terug naar zee. Veelal is te zien dat de vogels op de heenweg een visje in de snavel hebben. Dat betekent dat ze op weg zijn van hun voedselgebied, de zee, naar de plaats waar zij broeden. Dat kan zijn de Put van Menten, nabij Warmond, of naar een eilandje in de Kagerplassen. Dat wil zeggen dat zij voor dat visje tweemaal de afstand van de kust naar hun nest moeten afleggen. Toch is het niet zo dat Visdiefjes alleen op zee foerageren. De beestjes zijn vaak hangend boven een slootje te zien. Langs de A 44 bijvoorbeeld, op weg naar Amsterdam, zie ik er dikwijls een direkt naast de weg. Je vraagt je dan ook af: waarom vissen ze niet gewoon in de omgeving van de Kaag en voeren met deze vangst hun